

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Ekonomická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2010

Martina Součková

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Ekonomická fakulta
Katedra obchodu a cestovního ruchu

**Vliv transformace zemědělských družstev na
konkurenceschopnost českého zemědělství**

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:
Ing. Kamil Pícha, Ph.D.

Autor:
Martina Součková

České Budějovice 2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: Martina Součková

Studijní program: B6208 Ekonomika a management

Studijní obor: Obchodní podnikání

Název tématu: Vliv transformace zemědělských družstev na konkurenceschopnost českého zemědělství

Anglicky: Impact of the Agricultural Co-operatives' Transformation on the competitiveness of the Czech Agriculture

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :
(v zásadách pro vypracování uveďte cíl práce a metodický postup)

Cíl práce:

Analýza a zhodnocení průběhu transformace zemědělství ČR od počátku 90 let minulého století do současnosti. Posouzení vlivu agrární politiky ČR na transformační proces. Vymezení komparativních výhod a posouzení konkurenceschopnosti českého zemědělství po vstupu do EU.

Metodický postup:

1. Studium a vyhodnocení literárních a příslušných právních norem vztahujících se k transformaci.
2. Konzultace s odborníky na danou problematiku a ze zemědělské praxe.
3. Utrídění a vyhodnocení poznatků.

Rámcová osnova:

1. Úvod, 2. Literární rešerše, 3. Cíle a metody, 4. Výsledky, 5. Diskuse, 6. Závěr, 7. Seznam pramenů a použité literatury, 8. Přílohy

Rozsah grafických prací: dle potřeby

Rozsah průvodní zprávy: 30–40 stran

Seznam odborné literatury:

DĚDIČ, J. a kol. *Obchodní zákoník – Komentář*. Díl IV. Praha: POLYGON, 2002, s. 3091 – 3268

MZe ČR: *Zpráva o stavu zemědělství*. Praha: MZe ČR – jednotlivé ročníky

Zákon č. 42/1992 Sb. o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 229/1991 Sb. o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Kamil Pícha, Ph.D.

Konzultant: JUDr. Josef Korbelář

Datum zadání bakalářské práce: 15. 2. 2009

Termín odevzdání bakalářské práce: 15. 4. 2010

L.S.

Ing. Kamil Pícha, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Ing. Magdalena Hrabánková, CSc.
děkanka

V Českých Budějovicích dne

2009

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vliv transformace zemědělských družstev na konkurenceschopnost českého zemědělství“ vypracovala samostatně s použitím literatury, kterou ve své práci uvádím.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 14. dubna 2010

Martina Součková

Poděkování:

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce, Ing. Kamilu Píchovi, Ph.D., za jeho velkou trpělivost, pomoc, metodické vedení a cenné rady, které mi při zpracování zadaného tématu věnoval.

Poděkování patří samozřejmě i mému konzultantovi, JUDr. Josefu Korbelářovi, za jeho ochotu, trpělivost, velmi vstřícný přístup a zkušenosti z jeho vlastní právnické praxe i osobní zkušenosti v oblasti transformace.

Zároveň bych chtěla poděkovat Ing. Aleně Novákové, za její čas, jehož nemá v těžké pracovní situaci mnoho, a za poskytnutí potřebných informací týkající se průběhu transformace v jejím podniku. A také dalším vedoucím jednotlivých podniků, kteří mi věnovali čas a zodpověděli mi všechny otázky.

Na závěr bych ráda poděkovala svým rodičům a přátelům za jejich podporu během studia.

OBSAH

1	ÚVOD	6
2	CÍL PRÁCE A METODIKA	7
2.1	Cíl práce	7
2.2	Metodika	7
3	LITERÁRNÍ REŠERŠE	8
3.1	Vymezení pojmů	8
3.1.1	Jednotné zemědělské družstvo	8
3.2	Typy JZD	9
3.2.1	Družstva	9
3.3	Vývoj zemědělských družstev v Československu a v České republice do roku 1989	10
3.3.1	Zemědělské družstevnictví do roku 1948	10
3.3.2	Období 1945 – 1989	10
3.3.3	Rok 1989 v Československu	11
3.3.4	Transformace	12
3.4	Průběh transformace dle zákona č. 42/1992 Sb.	12
3.5	Schválení transformačního projektu	13
3.6	Vývoj zemědělského družstevnictví po roce 1989	14
3.6.1	Zemědělství po roce 1989	14
3.6.2	Vývojové etapy českého zemědělství v letech 1990 - 1998	15
3.6.3	Vývojové etapy zemědělské politiky v letech 1989 - 1998	16
3.7	Evropská unie a české zemědělství	18
3.7.1	Koncepce agrární politiky ČR pro období po vstupu do EU	18
3.8	Společná zemědělská politika EU	20
3.8.1	Úvod	20
3.8.2	Charakteristika společné zemědělské politiky EU	20
3.8.3	Přímé platby v zemědělství podle společné zemědělské politiky	21
4	PRAKTICKÁ ČÁST	22
4.1	Historie zemědělství	22
4.2	Vývoj v československém zemědělství v 50. letech 20. století	22
4.3	Transformace dle zákona	24
4.4	Transformace v zemědělských družstvech	25
4.4.1	JZD Dobrá Voda	25
4.4.2	ZD Skalka Lipí	26
4.4.3	Luka, a. s.	28
4.4.4	ZEOS Kamenice, s.r.o.	29
4.4.5	Samostatně hospodařící zemědělci	33
4.5	Současná podpora zemědělství	33
4.6	Stav zemědělské produkce ČR	34
4.7	Diskuze	36
5	ZÁVĚR	39
6	SUMMARY	41
7	POUŽITÁ LITERATURA	42

1 ÚVOD

Pro svoji bakalářskou práci jsem si vybrala téma Vliv transformace zemědělských družstev na konkurenceschopnost českého zemědělství. Nejprve se budu věnovat historii zemědělství v České republice a potom bych ráda zhodnotila jednotlivá družstva, kterých se transformace týkala, jak se s ní vypořádali nebo jak se s ní vypořádávají.

Transformace zemědělských družstev v současnosti stále probíhá a je to velmi choulostivé téma, ke kterému se vedoucí jednotlivých družstev nebo nyní mnohdy obchodních společností neradi vyjadřují. Nejdříve členům družstva vypláceli podíl v podobě restitucí a majitelé pozemků, budov a určitého majetku byli po určité stránce spokojeni. Nyní ale nastává doba, kdy některé oprávněné osoby chtějí být vypořádáni v plné výši, ale v důsledku promlčení to není možné. Jednotlivé podniky se snaží domluvit s lidmi tím, že jim vyplatí část jejich podílu nebo se vyrovnají v naturálních dávkách, např. obilím, bramborami atd. Některé podniky se díky tomuto dostaly do finančních problémů a nakonec třeba i zkrachovaly. Odkupují je zahraniční investoři, kteří se k zemědělství staví dobře. Pro Českou republiku to ale není dobré postavení. Tím, že tu budou podnikat zahraniční subjekty, zničí českou historii zemědělství a celkově český trh.

Bývalá zemědělská družstva, která se „drží nad vodou“, se snaží udržet si konkurenceschopnost. Právě na tato družstva se zaměřuji ve své práci, ve které se snažím porovnat podniky a jejich snahu uspět v tomto podnikání.

2 CÍL PRÁCE A METODIKA

2.1 Cíl práce

Cílem mé bakalářské práce na téma „Vliv transformace zemědělských družstev na konkurenceschopnost českého zemědělství“ bylo na základě poskytnutých informací od oslovených družstev zanalyzovat a zhodnotit průběh transformace v zemědělství České republiky od počátku 90. let minulého století do současnosti. Měla jsem posoudit vliv agrární politiky ČR na transformační proces. Dalším mým cílem bylo vymezit komparativní výhody a také posoudit konkurenceschopnost českého zemědělství po vstupu do Evropské unie.

2.2 Metodika

Pro teoretickou část jsem se snažila nastudovat literaturu týkající se počátků, průběhu zemědělství a později i transformace v tomto odvětví. Literatura je velmi obsáhlá a do literární rešerše jsem použila jen základní množství informací. Prostudovala jsem příslušné zákony, které se mého tématu týkaly. Popravdě dá laikovi hodně práce se orientovat ve složitém znění paragrafů, jejich odkazování na další množství odstavců a vyznat se v tom, aby z toho všeho dal dohromady nějaký jednoduší text.

Jako postup pro vypracování praktické části jsem si vybrala elektronické oslovení jednotlivých zemědělských družstev nebo obchodních společností a položila jsem jim několik otázek týkajících se transformace probíhající v jejich podniku. Na e-maily mi ze 70 podniků odpověděla pouze 4 zemědělská družstva a jeden soukromý zemědělec.

Osobní dotazování formou strukturovaného rozhovoru jsem pak provedla s předsedy dvou družstev, kteří mi poskytli informace o tom, jak jejich podnik procházel vývojem a zároveň mi sdělili mnoho dalších poznatků ze současné situace s mlékem na domácím trhu.

3 LITERÁRNÍ REŠERŠE

3.1 Vymezení pojmů

3.1.1 Jednotné zemědělské družstvo

Jednotné zemědělské družstvo bylo deformováno v zemích „východního bloku“ v době komunistického režimu. Po roce 1948 začaly v Československu v důsledku socialistické zemědělské politiky vznikat JZD za účelem vytvoření co největších orných ploch. Řada rolníků byla nucena vzdát se svého majetku pod různými druhy nátlaku. Buď rolníci museli přistoupit na to, že „odevzdají“ do JZD svá pole, lesy, louky a uvolní svůj majetek (stroje, zařízení,...) a stavby (stodoly) pro potřeby jednotného zemědělského družstva. Horší způsob nátlaku byl takový, že rolníkům byly zestátněny pozemky a obydlí a samotní rolníci byli vystěhováni [1].

Zákon č. 90/1988 Sb. o zemědělském družstevnictví vymezoval pojem jednotného zemědělského družstva (dále jen „družstvo“). Družstvo bylo socialistickou organizací, jejímiž základními znaky jsou: dobrovolnost, samostatnost, samofinancování a družstevní demokracie, včetně socialistické samosprávy [2].

Na rozdíl od předchozího zákona (zákon č. 122/1975 Sb. o zemědělském družstevnictví) nebylo družstvo jen dobrovolným sdružením rolníků provozujících zemědělskou výrobu, ale i socialistickým podnikem pro výrobu potravin a ostatního zboží sloužících k plnému uspokojení potřeb společnosti. Družstvo bylo dobrovolným sdružením členů k provozování zemědělské, tak i potravinářské výroby a jiné činnosti [3].

Jednotné zemědělské družstvo hospodařilo s majetkem ve svém vlastnictví nebo v družstevním užívání, popř. v jiném společenském užívání. Měl právo a povinnost tento majetek rozmnožovat, zkvalitňovat, plně, účelně a hospodárně využívat, nakládat s ním a chránit v zájmu dosažení co nejlepších hospodářských výsledků a plného uspokojování potřeb socialistické společnosti.

Orgány družstva byly sbor zástupců, představenstvo, předseda, kontrolní a revizní komise, rozhodčí komise, sociální komise, komise bezpečnosti a ochrany

zdraví při práci. O způsobu volených orgánů rozhodovala členská schůze a funkční období těchto orgánů bylo pět let. [1]

3.2 Typy JZD

Postupným vývojem JZD se měnila struktura družstev. Nejstarším typem družstva bylo Sdružování rolníků, kteří obdělávali svá pole. Z družstev se vytrácely družstevní principy. Družstva postupně přecházela kompletně pod správu státu a členové družstva ztráceli nárok na vyplacení podílu z jimi vložené půdy [1].

3.2.1 Družstva

V současnosti pokračují některá JZD pod názvem „zemědělská družstva“ nebo byla transformována na jinou společnost, popřípadě se rozpadla např. kvůli často nehospodárné ekonomice, která byla dříve štědře dotována státem [1]. Dnes není přesně definováno zemědělské družstvo, ale družstvo obecně.

Podle zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku je družstvo definováno jako společenství neuzavřeného počtu osob založeným za účelem podnikání nebo zajišťování hospodářských, sociálních anebo jiných potřeb svých členů. Družstvo musí mít nejméně pět členů (fyzických osob) nebo 2 právnické osoby. Je tomu trochu jinak, než v dřívějších zákonech. Za porušení svých závazků odpovídá družstvo celým svým majetkem. Členové za závazky neručí vůbec [4].

Orgány družstva jsou členská schůze, představenstvo, kontrolní komise a další orgány družstva, které si členové stanoví ve stanovách [4].

3.3 Vývoj zemědělských družstev v Československu a v České republice do roku 1989

3.3.1 Zemědělské družstevnictví do roku 1948

Po politickém převratu v roce 1948, kdy se k moci dostala komunistická strana, nastala změna v systému organizace hospodářství ve státě a jeho další vývoj byl podřízen idejím socialismu a všelidového vlastnictví. Po prohlášení tehdejšího předsedy vlády Klementa Gottwalda, že v Československu není možné vybudovat socialismus bez socializace vesnice, se začaly tvořit přípravné výbory Jednotných zemědělských družstev.

Vše se tehdy dělo podle vzoru Sovětského svazu. Vzhledem k tomu, že Sovětský svaz porazil ve válce nacistické Německo a naši republiku z nacistických okovů osvobodil, dělníci i drobní chalupníci politickému zřízení v Rusku značně důvěřovali a zakládání družstev podporovali. Tyto vrstvy, jelikož neměly většinou vlastní potahy, a byly odkázány při potahových pracích na svých políčkách na potahy sedláků, viděli i v založení družstva usnadnění obdělání vlastních polí [5].

3.3.2 Období 1945 – 1989

Za období komunismu došlo k prudkému poklesu počtu spolků. Vznikla Národní fronta a odborové hnutí bylo centralizováno. Z nadačních institucí přetrvala pouze Hlávkova nadace, ostatní byly zlikvidovány a majetek zkonfiskován.

V družstevním sektoru tomu nebylo jinak. Po roce 1945 byla družstva připravena zapojit se do obnovy válkou zničeného hospodářství. Únor 1948 však znamenal konec demokracie na všech úrovních, tedy i v družstevnictví. Došlo k likvidaci celých sektorů činnosti. Dosud fungující zemědělská družstva, která poskytovala rozličné služby samostatně hospodařícím rolníkům, byla zrušena a vznikl nový typ výrobních zemědělských družstev – známá Jednotná zemědělská družstva. „Zemědělské družstevnictví bylo zneužito k násilné socializaci hospodářství soukromých zemědělců“. (Němcová, L. 2001)

Družstva byla změněna na výkonné orgány pro plnění státem ukládaných úkolů, byla zbavována podnikatelské iniciativy, zneužívána a zestátnována. Změny po listopadu 1989 otevřely možnost obnovy družstevních principů. Došlo k demokratickým volbám všech družstevních orgánů. Během roku 1990 byly provedeny legislativní úpravy, jejichž cílem bylo odstranit deformace vnesené v předchozím období do družstevnictví. Vznikají nové zájmové svazy a ústředí – Družstevní asociace ČR atd. (Němcová, L. 2001)

Po roce 1989 nastal také velký boom neziskových organizací, které vznikaly chronologicky podle přijímání příslušných zákonů (občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, účelová zařízení církví, nadace a nadační fondy).

Novou výzvou pro družstva i neziskové organizace byl vstup České republiky do Evropské unie a rozvoj mezinárodní spolupráce [6].

3.3.3 Rok 1989 v Československu

V tomto roce došlo v Československu k mnoha důležitým událostem. Nejdůležitějším pro moji bakalářskou práci je pád komunistického režimu, ke kterému došlo díky zřetelnému úpadku socialistického hospodářství.

Od prosince 1989 začala společensko-ekonomická transformace - přechod od komunistického systému a centrálně plánované ekonomiky na svobodnou demokratickou společnost s tržní ekonomikou.

Po pádu komunismu zásadní proměnu venkova nastartoval restituční zákon č. 229/1991 Sb. Na jeho základě se lidem vracela zemědělská půda, na které jejich předkové hospodařili desítky let. Vztah k usedlosti, k vlastnímu hospodářství a k okolní krajině byl pochopitelně u soukromých sedláků a farmářů výrazně odlišný oproti vztahu členů bývalých jednotných zemědělských družstev a státních statků, kde mnozí pracovali jen jako zaměstnanci, a nikoli jako bývalí vlastníci. Farmáři se také často aktivně podíleli na rozvoji obce a angažovali se i v regionální politice. Neznamená to ale, že by se na rodinných farmách hospodařilo stejně jako před sto lety [7].

3.3.4 Transformace

Transformační proces byl v Česku nastartován změnou politického systému v roce 1989. Transformace českého zemědělství nedopadla v mnohých pohledech zrovna nejlépe. Byla provázaná intenzivními změnami v pozemkové držbě. Šlo především o restituce zemědělského a lesního majetku a pozemkové úpravy, které svým objektivně náročným postupem a rozsahem brzdily transformační proces.

Pro 80. léta bylo charakteristické postupné zpomalení procesu slučování JZD a úplná převaha socialistického sektoru. V roce 1989 tvořil socialistický sektor 98,7 % podílu na veškeré zemědělské půdě, z toho družstevní sektor celkem, včetně záhumenků představoval 67,8 %, státní sektor 30,9 % a jednotlivě hospodařící rolníci a drobní držitelé půdy tvořily jen 1,3 %.

Transformace spočívala především ve změně právní formy tehdejších zemědělských družstev a týkala se pouze těch družstev, které vznikly před datem účinnosti zákona č. 42/1992 Sb., tj. před 1. lednem 1992. Z celkového počtu 1202 zemědělských družstev v České republice vzniklo po transformaci 1221 nových družstev, 37 akciových společností, 94 společností s ručením omezeným a 5 obchodních společností. K 28. lednu 1993 neuskutečnilo transformaci 30 zemědělských družstev.

V průběhu transformace bylo vlastníkům vráceno na 150 tisíc hektarů půdy, majetek v hodnotě cca. 30 miliardy korun. Oprávněným osobám byl vydán majetek asi za 2 miliardy korun [7].

3.4 Průběh transformace dle zákona č. 42/1992 Sb.

(1) Představenstvo družstva je povinno svolat oprávněné osoby na valnou hromadu k volbě transformační rady (dále jen "rada") družstva do jednoho měsíce po uplynutí lhůty pro přihlášení oprávněných osob. Valná hromada je řádně svolána, jestliže pozvánky byly odeslány doporučenými dopisy na adresu oprávněných osob nebo doručeny proti potvrzení o převzetí.

(2) Valná hromada je způsobilá zvolit radu, je-li přítomna nebo zastoupena nadpoloviční většina oprávněných osob a byla-li řádně svolána podle odstavce 1 s tím, že každá oprávněná osoba má při volbě rady jeden hlas.

(3) Oprávněná osoba může být při jednání valné hromady zastoupena jinou osobou na základě písemné plné moci; taková osoba má tolik hlasů, kolik oprávněných osob zastupuje.

(4) Rada je složena nejméně z pěti členů a jsou v ní poměrně zastoupeny jednotlivé skupiny oprávněných osob. U zemědělských družstev jsou skupiny oprávněných osob uvedeny v § 15.

(5) Valná hromada volí každého člena rady na návrh příslušné skupiny oprávněných osob samostatně nadpoloviční většinou hlasů přítomných nebo zastoupených oprávněných osob. Pokud valná hromada není schopna se dohodnout na volbě členů rady do dvou hodin od zahájení volby, budou členové rady určeni losem z navržených kandidátů při dodržení podmínek uvedených v odstavci 4.

(6) Člena rady může valná hromada kdykoliv odvolat. Ustanovení odstavce 5 věty první se použije přiměřeně [8].

3.5 Schválení transformačního projektu

Při transformaci byla svolána valná hromada k volbě transformační rady. Ta je způsobilá zvolit radu. Rada je složena nejméně z pěti členů a jsou v ní poměrně zastoupeny jednotlivé skupiny oprávněných osob. Valná hromada volí každého člena rady na návrh příslušné skupiny oprávněných osob. Transformační rada měla za úkol převzít vypracovaný transformační projekt od představenstva družstva a ten předložit valné hromadě.

Až byl vypracovaný TP, byla svolána druhá valná hromada, která měla tento projekt projednat a schválit. Podle něj transformace probíhala u konkrétních družstev.

Hlavní náležitosti, které projekt musí obsahat byly:

- účetní závěrka za poslední čtvrtletí ověřená auditorem,
- dohodu mezi družstvem a orgánem republiky o vypořádání majetku se státem,
- vymezení majetku, který nebyl zahrnut do čistého jmění družstva,

- vymezení čistého jmění družstva k poslednímu dni čtvrtletí předcházejícího vypracování TP,
- určení osob, na něž se převádějí věci, se kterými jsou spojeny závazky
- údaje o počtu oprávněných osob k rozhodnutí o transformačním projektu,
- kritéria pro výpočet majetkových podílů členů a jiných oprávněných osob,
- časový harmonogram transformace družstva,
- odůvodnění návrhů obsažených v TP.

K transformačnímu projektu musely být přiloženy návrhy uvedené v zákoně. [8]

3.6 Vývoj zemědělského družstevnictví po roce 1989

3.6.1 Zemědělství po roce 1989

Po listopadu 1989 byl vydán současnými státními a politickými představiteli jasný signál, že družstva jsou produktem komunistické éry a že bude nutno organizovat zemědělství na individuálním vlastnictví a podnikání. Záhy po politickém převratu dosáhla averze proti hodnotám vybudovaných za minulého režimu neopodstatněných rozměrů.

Zákony o půdě a transformaci družstev ze začátku devadesátých let, stanovily družstvům, dle výměry půdy jednotlivých vlastníků, vyčíslit finanční podíly z celkového družstevního majetku. Vlastník půdy mohl o tento majetkový podíl požádat, převzít svou půdu a začít soukromně hospodařit, či půdu pronajmout další osobě. Jelikož v družstvu nebyly v některých případech k dispozici vnosové listy, na kterých byl zapsán u jednotlivců vložený majetek při vstupu do družstva. Valná hromada družstva rozhodla, že se bude majetek těm vlastníkům, kteří o něj požádají, vydávat podle zákonné vyhlášky, která umožňovala vydat žádajícímu na jeden hektar jeho půdy, mimo dalšího plnění, jednu velkou dobytčí jednotku (VDJ) [5] .

Transformace hospodářství po roce 1989 zasáhla velmi výrazně i zemědělství. Hlavní strukturální změny v zemědělství proběhly již v minulých letech. V devadesátých letech začalo na vlastní nebo pronajaté půdě hospodařit několik tisíc soukromě hospodařících rolníků, v poslední době však řada z nich s hospodařením končí a půdu pronajímají větším podnikům. V důsledku toho se zvyšuje počet podniků

s výměrou půdy nad 100 ha a ubývá hospodářství o 5 až 50 ha. Ve velkých podnicích je zemědělská půda soustředěna nejvíce v okresech Jihlava a Havlíčkův Brod, nejvyšší počet menších podniků je v okrese Žďár nad Sázavou. Současně s tím v kraji přibývá hospodářství do 5 ha, která ale většinou již pro svého majitele nepředstavují hlavní činnost (v roce 2004 se na celkovém počtu podniků v kraji podílely 59,9 %) [9].

3.6.2 Vývojové etapy českého zemědělství v letech 1990 - 1998

Podle Douchy (1999) prošlo zemědělství ČR po roce 1990 třemi odlišnými vývojovými etapami. První z nich byla etapa radikálního přizpůsobování zemědělství novým sociálně ekonomickým rámcovým podmínkám vytvořeným po roce 1989. Druhou vývojovou etapu zemědělství lze charakterizovat jako období stabilizace a počátku obratu, charakteristikou třetí etapy je stagnace a degrese zemědělství. Časově nelze od sebe jednotlivé etapy striktně oddělit, každá z nich má v sobě již zárodky etapy následující nebo přesahy některých prvků etapy předcházející.

I. etapa: Radikální přizpůsobování zemědělství

Tato etapa zahrnuje přibližně období 1990 až 1993. Za charakteristické znaky můžeme považovat prudký pokles hrubé zemědělské produkce až o 23,5 %, pokles stavů hospodářských zvířat, razantní snížení spotřeby průmyslových hnojiv, pokles hektarových výnosů většiny zemědělských plodin, prudké snížení stavu pracovníků v zemědělství (a to až na polovinu), radikální zhoršení hospodářského výsledku zemědělských podniků, vznik a prohlubování mzdové disparity mezi zemědělstvím a ostatními odvětvími národního hospodářství, k zásadním změnám v obnově majetkových vztahů a v podnikatelské sféře, došlo k restitucím půdy a zemědělského majetku, k transformaci zemědělských družstev a privatizaci státních statků. Vytvořili se, jak jsem už uvedla výše, nové právní formy. Jednou z nich byly podniky fyzických osob (samostatně hospodařící rolníci) a druhou různé obchodní společnosti.

V této etapě došlo k základním legislativním normám upravující procesy privatizace, restituce a transformace.

II. etapa: Období stabilizace a počátku obratu

Tuto etapu můžeme přiřadit k letem 1994 a 1995, ve kterých docházelo k postupnému zpomalení nebo naopak k nevýraznému rostoucímu trendu. Došlo k výraznému zpomalení meziročního poklesu hrubé zemědělské produkce, k výraznému snížení tempa poklesu stavu skotu, k obratu ve spotřebě průmyslových hnojiv, stabilizovaly se hektarové výnosy u obilovin, snížilo se tempo úbytku pracovních sil, došlo ke snížení ztráty zemědělských podniků. Pokračovalo se v obnově vlastnických vztahů a došlo k praktickému dokončení privatizace státních statků a stabilizací podnikatelské struktury zemědělství.

III. etapa: Stagnace a deprese zemědělství

Probíhající etapu v letech 1996 až 1998 můžeme charakterizovat opětovným poklesem hrubé zemědělské produkce, rychlým poklesem stavu skotu a krav. Hospodářský výsledek souhrnu zemědělských podniků se narozdíl od II. etapy proměnil ve ztrátu. Pokračoval trend úbytku pracovních sil ze zemědělství. V podnikatelské struktuře došlo k výrazným změnám, a to k růstu podniků fyzických osob a obchodních společností, ale zároveň k poklesu zemědělských družstev [10] .

3.6.3 Vývojové etapy zemědělské politiky v letech 1989 - 1998

Zemědělská politika je ovlivněna do určité míry hospodářskou politikou. Nedostatky hospodářské politiky zapříčinily nepříznivý vývoj zemědělství. Co se týká vývoje zemědělství, měl na něj vliv soubor opatření reagujících na aktuální problémy.

Vývojové etapy zemědělské politiky se rozdělují podle aplikovaných nástrojů a institucí politiky. Transformační politika (do roku 1997 resp. 1998) probíhala na základě transformační legislativy. Transformace se týkala především majetkoprávních změn a během jejího průběhu lze rozlišovat etapy:

1. tzv. primární transformace

V této etapě došlo k určitým změnám: do roku 1991/92 rehabilitace a restituce, později, v letech 1992/93, došlo k transformaci zemědělských družstev a v letech 1994/95 k privatizaci majetku.

2. sekundární transformace

Tyto transformace směřovaly zpravidla ke koncentraci výroby nebo majetku či ke změně právní podstaty podniků (převody majetku mezi soukromými osobami, přeměny družstev na akciové společnosti, apod.).

Časové etapy transformační zemědělské politiky reagují na reálný vývoj zemědělství, agrárního trhu a národního hospodářství. Pro každou etapu jsou charakteristické různé instituce a nástroje k ovlivňování vývoje zemědělství. Rozlišujeme tyto následující časové etapy politiky:

1. etapa – startovací

Tato etapa probíhala od roku 1989 přibližně do roku 1991. Charakteristickým znakem je, že využívala instituce a nástroje z předreformního období. Vrcholily v této době i restituční procesy, které stát podporoval přímými investičními dotacemi na zakládání nových podniků (menších rodinných farem).

2. etapa – liberální

Liberální etapa probíhající v letech 1992 až 1994 byla charakteristická působením liberalizačních kroků založených ve startovací etapě. Došlo ke zrušení všech přímých důchodových podpor a k soustředění se na likvidaci velkých přebytků zemědělské produkce.

3. etapa – rozvojová a sociálně stabilizační

Tuto etapu probíhající od roku 1995 do roku 1998 můžeme charakterizovat rok od roku zvyšující se citlivostí na narůstající ekonomické problémy podniků. Došlo k částečnému odstranění negativních dopadů reformy na sociální postavení zemědělců a na modernizaci podniků. Význam zásahů státu se zmenšuje, protože došlo

k dosažení určité rovnováhy nabídky a poptávky na agrárním trhu a výraznějšímu zvýšení cen na světových trzích.

4. etapa – předvstupní

Byla zahájena už v roce 1997, ale probíhala v roce 1998. Jejím hlavním obsahem bylo přizpůsobení českého agrárního sektoru legislativním a tržním podmínkám Evropské unie [10].

3.7 Evropská unie a české zemědělství

3.7.1 Koncepce agrární politiky ČR pro období po vstupu do EU

Koncepce agrární politiky po vstupu ČR do EU vychází ze situace, ve které se český agrární sektor nachází v závěru předvstupního období. Vývoj tohoto sektoru v minulých letech byl ovlivněn rezortní politikou MZe, která po věcné stránce byla od roku 1998 uplatňována v souladu s Koncepcí agrární politiky pro období před vstupem do EU (schválené vládou ČR po obsahové stránce počátkem roku 2000). Úroveň celkových podpor zemědělství, vyjádřená ukazatelem OECD odhadu produkčních podpor, se v předchozím období poněkud zvýšila (v průměru let 2000 – 2002 na 23 %), zůstala však podstatně nižší než průměr zemí EU-15 (35 %). V důsledku omezených možností státního rozpočtu nedosáhly podpory zemědělství úrovně předpokládané předvstupní koncepcí agrární politiky.

Základním cílem dosavadní koncepce bylo zastavit snižování rozměru českého zemědělství, čehož bylo v podstatě dosaženo. Produkční rozměr zemědělství ČR v období 1998 - 2002 dále poněkud poklesl, avšak v podstatně menší míře než v předchozích letech. Pokračoval pokles počtu pracovníků v zemědělských podnicích v průměru o více než 5 % ročně (zejména v podnicích právnických osob) a snižoval se i podíl zemědělství na celkové zaměstnanosti v národním hospodářství. Z 531 tis. pracovníků v roce 1989 zůstalo v zemědělských podnicích v roce 2002 asi 156 tis. pracovníků. Podniková struktura je nadále ve srovnání s EU velmi specifická

a vyznačuje se mimořádně vysokým podílem velkých podniků právnických osob, hospodařících převážně na půdě individuálních vlastníků a státu.

Vzhledem k rychlejšímu úbytku pracovníků, v porovnání s vývojem produkce, se zvyšovala v zemědělství produktivita práce. To se však neprojevilo ve vývoji mezd, které v tomto odvětví v porovnání s národohospodářským průměrem nadále výrazně zaostávaly (v roce 2002 o více než 26 %). Odrážela se v tom nepříznivá hospodářská situace zemědělských podniků, zapříčiněná také mimořádnými (a stále častějšími) výkyvy počasí. Ta se promítla i do přetrvávající vysoké zadluženosti rozhodující části podniků, přestože stát přijal v posledních letech některá opatření k jejich oddlužení. V souladu s celosvětovými a evropskými trendy a s naléhavostí domácích problémů koncepce reaguje na potřebu odstartování zásadní přeorientace zemědělské politiky ČR. Jde o podstatné posílení environmentálních, sociálních a ekonomických principů trvale udržitelného českého zemědělství, při zohlednění jeho specifických podmínek a problémů, jako důsledků dlouhodobě uplatňované zemědělské politiky více zaměřené na podporu velkovýrobního industriálního zemědělství a jeho sociální stability.

Konkurenceschopnost českého agrárního sektoru při pokračující globalizaci je koncepčně stimulována do produkce, která zohledňuje stále sílící požadavky spotřebitelů na bezpečnost potravin a k pohodě zvířat přihlížející způsoby výroby. Koncepce zároveň vytváří předpoklady, aby se zemědělství stalo integrální součástí a páteří rozvoje venkovských oblastí a zlepšování kvality života venkovské populace, včetně podmínek pro diverzifikaci činností zemědělských podniků podle místních podmínek.

Koncepce agrární politiky ČR pro období po vstupu do EU reaguje na klíčové současné i budoucí problémy a výzvy spojené se zemědělstvím na celosvětové, evropské i domácí úrovni. Koncepce agrární politiky ČR musí být kompatibilní s principy a opatřeními Společné zemědělské politiky EU (SZP) a s dalšími opatřeními EU ve vztahu k zemědělství, bezpečnosti potravin, životnímu prostředí a rozvoji venkova [11].

3.8 Společná zemědělská politika EU

3.8.1 Úvod

Společná zemědělská politika (SZP) je nejstarší politikou Evropského společenství. Její začátky spadají do roku 1962 a po celou dobu byla nejdůležitější politikou Společenství. Jeden údaj mluví za vše: V roce 1979 představovaly výdaje na evropské zemědělství 75 procent rozpočtu tehdejšího Evropského hospodářského společenství. V současné době je vynakládáno na Společnou zemědělskou politiku z rozpočtu Evropské unie okolo 45 procent, což v roce 2006 činilo přibližně 50 miliard eur.

Je zřejmé, že zemědělství je, a přes všechny snahy o reformu Společné zemědělské politiky i v blízké budoucnosti zůstane, klíčovým a nejnákladnějším odvětvím evropské integrace. Zemědělská politika je také oblastí, kde Evropská unie vyvíjí největší legislativní aktivitu, o čemž vypovídá fakt, že z celkového počtu 80 tisíc stránek komunitárního práva jich přibližně polovina připadá na Společnou zemědělskou politiku [12].

3.8.2 Charakteristika společné zemědělské politiky EU

Podpora zemědělství, rozvoj venkova, minimální strategická soběstačnost v hlavních zemědělských komoditách nebo pěstování plodin pro výrobu biopaliv jsou jednou z charakteristik Společné zemědělské politiky (SZP) Evropské unie (EU).

Od svého vzniku v padesátých letech minulého století se SZP zásadně změnila. Před rokem 1990 ji definovala zejména snaha zaručit soběstačnost v produkci základních potravin. Výsledkem ovšem byla nepružná politika podpor vedoucí k nadprodukci. Dnes jsou však nechvalně známé hory přebytkového masa a másla či potoky mléka již minulostí. V některých komoditách je dokonce EU již několik let čistým dovozcem.

Přesto je určitá minimální strategická úroveň soběstačnosti v hlavních zemědělských komoditách (obiloviny, mléčné výrobky, maso) nezbytností. Další zásadní snižování produkčních kapacit by z pohledu České republiky vedlo k nižší

konkurenci na trhu a růstu spotřebitelských cen. V současné době se stále větší důraz klade na kvalitu a bezpečnost potravin, šetrnost k životnímu prostředí, řešení zemědělských rizik a krizí, schopnost EU poskytnout občanům potraviny za dostupné ceny a v neposlední řadě také pěstování plodin pro výrobu paliv [13] .

3.8.3 Přímé platby v zemědělství podle společné zemědělské politiky

Dnešní zemědělská výroba je v podmínkách SZP podporována systémem přímých plateb. Přímé platby můžeme rozdělit do dvou skupin. První skupinou jsou přímé platby, které nemají žádnou vazbu na aktuální produkci zemědělských komodit, proto se také nazývají platby oddělené od produkce.

Druhou skupinou jsou přímé platby, které jsou i nadále vypláceny s ohledem na výměru plodin, na počty zvířat, popřípadě tuny vyprodukovaných surovin. Tyto platby se nazývají platby vázané na produkci (coupled payments). Do první skupiny přímých plateb se ve starých členských státech řadí schéma jednotné platby (Single Payment Scheme – SPS), v některých nových členských státech včetně České republiky se jedná o jednotnou platbu na plochu (Single Area Payment Scheme – SAPS). Systém SAPS se vyznačuje úplným oddělením od produkce a poskytuje se na hektar zemědělské půdy [13].

4 PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Historie zemědělství

Zemědělství, které má v životě každého národa velký význam a určité pochopení i ocenění, procházelo od historického období změnami, které ovlivňovaly jak samotné funkce zemědělství, tak i vlastní hospodaření zemědělců a jejich život.

Určitě lze říci, že české zemědělství má bohatou tradici a dosahovalo pozoruhodných výsledků. Bylo mnoho pozitivního, čeho české zemědělství dosáhlo, ale postupem doby tyto kladné stránky ztratily na významu.

V bývalém Československu se zemědělství projevovalo velmi intenzivně. Bylo to jediné odvětví, ve kterém lidé pracovali s částí svého majetku a v němž byla zaměstnaná většina obyvatelstva. Lidé se do zemědělství zapojovali s vlastním úsilím o to, aby se rozvíjelo a mělo dobrou prosperitu.

Pro české zemědělství bylo charakteristické propojení odborného zájmu o půdu s úpravou vlastnických poměrů, vztahující se k ní. Dokladem toho byla především pozemková reforma, která se uskutečnila po první světové válce. Ta napomohla ke stabilizaci vlastnických vztahů v zemědělství. K jejím kladům patřilo, že umožnila rolníkům i bezzemkům získat půdu nebo rozšířit její výměru. Noví vlastníci na své půdě svědomitě pracovali a celkovým snažením napomohli k tomu, že celková produkce zemědělství brzy stoupla.

4.2 Vývoj v československém zemědělství v 50. letech 20. století

Padesátá léta v Československu byla jedním z období, které má do dnešní doby velmi silné rýhy. V této době se dostala k moci Komunistická strana, pro kterou získání moci ve státě znamenalo dosažení a upevnění mocenské stability. Byla zahájena kolektivizace¹ a vlastníci majetku i živností byli zbavováni majetku. Lidé, rolníci a tzv. kulaci, jejichž pozemky byly zestátněny, pokud se postavili proti zestátnění jejich

1 Kolektivizace znamenala likvidaci soukromého zemědělství. Byl to proces, v jehož rámci byli soukromí zemědělci zbaveni půdy a zařazeni do kolektivních hospodářství (kolchozů, sovchozů, JZD a státních statků).

majetku, byli vystěhováni z vlastních domovů. Ti, kteří dělali vše, jak chtěl stát, mohli zůstat ve svých domovech a ještě jim stát platil elektrický proud v domácnostech apod.

Lidé, jejichž majetek sloužil potřebám zemědělských družstev, se mohli stát členy JZD nebo byli pouze vlastníky majetku v užívání zemědělského družstva. JZD nakládala s jejich pozemky a celkovým majetkem jako se svým. V roce 1992 byla zahájena transformace, která se týkala samozřejmě pouze těch družstev, která vznikla před datem účinnosti zákona č. 42/1992 Sb., tj. před 1. 1. 1992. Její důsledky se táhnou až do současnosti, kde stále působí značné problémy. Některá družstva transformaci „nepřežila“, jiná se snaží stále udržet i přes velké finanční překážky.

V době transformace se vytvářela nerovnost mezi vlastníky půdy. Ten, jehož pozemek spadl pod družstvo, získal právo na transformaci na rozdíl od toho, jehož majetek byl pod státním statkem. Vlastník, který vložil majetek do JZD, mohl později požádat o restituci, ale už měl možnost uplatnit právo o výpočet transformačního podílu, protože byl v transformačním zákoně upraven jako vlastník.

Transformační zákon rozpočítal majetek všech jednotných zemědělských družstev na jednotlivé oprávněné osoby. Ze statistik vychází, že se to týká více než jedné poloviny rodin v České republice, která má své majetkové podíly v transformovaných družstvech. Nevypořádané zůstalo v současné době cca. 7 miliard Kč, z nichž část bude postupně uhrazena na základě uzavřených smluv s podniky. Zákon byl ne moc dobře postaven tak, že oprávněné osoby rozdělil na dvě skupiny. První, tj. oprávněné osoby, které provádějí zemědělskou výrobu, a těm umožnil zákon nárok na vypořádání do 60 dnů, pokud o to požádali. Druhá se týká těch, kteří hospodářsky nepodnikají. Majetkový podíl jim může být vypořádán po 7 letech od ukončení transformace. Než uplynula „čekací lhůta“, majetek byl převeden do obchodních a akciových společností a nároky jim zanikaly v likvidaci a konkurzech jejich „povinných“ osob. Dnes nemají ani koho zažalovat.

Ty podniky, které se snaží transformační zákon dodržet a s původními vlastníky se vyrovnávají, nemohou investovat do rozvoje firmy a ztrácí konkurenceschopnost. Jsou tak prakticky za svoji poctivost trestáni, zatímco ten, co jen obchází zákon a majetkové podíly nevydává, může investovat. Některé podniky vyrovnání „nepřežily“ a dostaly se do likvidace, protože se to týkalo velkých finančních částek.

Pokud nechtějí podniky zkrachovat, měli by se domluvit s vlastníky požadující vyrovnání na tom, aby je místo plné hodnoty majetku vyplatili např. v naturální podobě.

4.3 Transformace dle zákona

Díky zákonu o vypořádání majetkových podílů vznikl oprávněným osobám nárok na vypořádání, v souvislosti s transformací zemědělských družstev v devadesátých letech minulého století, a v současnosti je to dost nepříjemná situace pro zemědělská družstva nebo obchodní společnosti zabývající se zemědělstvím.

Vedle zmíněných pozitiv přispěla bohužel transformace k výraznému zmenšení rozměru českého zemědělství a k jeho dlouhodobým, značným problémům jako je např. vysoká zadluženost. I dnes mi to potvrzují zemědělci nebo firmy podnikající v tomto odvětví. Jednou ze zásadních chyb restitučního zákona bylo, že nedošlo k přecenění majetku na reálné ceny. Důsledek byl v tom, že se rozdělil majetek, který existoval jen na papíře (např. družstvo mělo kravín v účetní hodnotě 20 mil. Kč, ale v reálu měl hodnotu klidně i zápornou). Transformační zákon rozdělil oprávněné osoby na tři skupiny.

Do první skupiny spadají oprávněné osoby, jimiž jsou členové družstva, kteří vlastní půdu a ostatní majetek užívaného družstvem. Druhou skupinu tvoří ostatní členové družstva. V poslední skupinou jsou nečlenové družstva, kteří ale jsou vlastníky půdy a ostatního majetku užívaného družstvem o hodnotě 30 000 Kč, pokud se písemně přihlásili u družstva do tří měsíců od účinnosti zákona a současně prokázali, že jejich majetek družstvo převzalo, užívá nebo užívalo ke dni účinnosti zákona č. 162/1990 Sb., o zemědělském družstevnictví.

Ve většině případů lidé na vesnicích vkládali v rámci vnosů svůj majetek do vlastnictví družstva. Jako vnosy se stala zvířata například krávy, býci, kozy, prasata, ale i stavby, stodoly nebo jiný majetek, který by sloužil činnosti družstva. Jiným způsobem vkladu do družstva byl peněžní vklad.

Dle tohoto zákona byla stanovena výše majetkových podílů podle čistého jmění družstva, upraveného odečtením částek uvedených v § 7 odst. 2 a 3 tohoto zákona. Po

úpravě čistého jmění jsou rozděleny majetkové podíly do jednotlivých skupin, podle kritérií daných zákonem. Tato kritéria rozdělení čistého jmění jsou:

- a) 50 % z titulu půdy, které družstvo převzalo do užívání nebo užívalo,
- b) 30 % dle hodnoty ostatního majetku, převzatého družstvem a za
- c) 20 % podle počtu odpracovaných let v družstvu.

4.4 Transformace v zemědělských družstvech

4.4.1 JZD Dobrá Voda

V roce 1958 vzniklo JZD Dobrá Voda v okrese Velké Meziříčí. Přihlášky do družstva v tehdejší době podepsalo nedobrovolně 34 členů. Lidé podepsali přihlášky ze strachu, že by mohli přijít o majetek nebo o práci.

V roce 1973 se sloučilo do JZD Křižanovsko, které mělo ke dni založení 473 členů v 5 obcích a hospodařilo na 2 102 ha zemědělské půdy. JZD Dobrá Voda vnesla do sloučeného JZD kompletní výstavbu hospodářských budov, dobrý stav zásob a samozřejmě i zvířat. Důležitým vnosem bylo také poměrně dost velké množství pracovních sil.

Zásadním rokem byl rok 1992, kdy došlo k transformaci dosavadního JZD Křižanovsko na Zemědělské družstvo Křižanovsko. Toto transformované družstvo se rozhodlo vyčíslit všem členům a oprávněným osobám majetkové podíly z půdy vložené do družstva, z majetku vneseného do družstva a za pracovní účast v družstvu podle odpracovaných let. Bylo si ale vědomé, že je povinné vypořádat tyto podíly. Rozhodli se přednostně vypořádat s těmi, kteří začali soukromě hospodařit a s ostatními po 7 letech. Toto vše bylo ustanoveno v zákoně. Podle slov předsedy začalo několik zemědělců soukromě hospodařit ale jiní jen na oko, aby od družstva dostali svůj majetkový podíl. Většina majetkových podílů nakonec zůstala v družstvu.

4.4.2 ZD Skalka Lipí

Zemědělské družstvo Skalka Lipí hospodaří na celkové výměře 1145 ha zemědělské půdy v k. ú. obcí Dubné, Habří u Lipí, Holašovice, Jankov, Jaronice, Kaliště u Lipí, Kvítkovice, Křenovice, Lipí, Čakov, Čakovec a Nová Ves.

V roce 1990 mělo toto družstvo 540 oprávněných osob, které v družstvu měly majetek nebo zde pracovaly. Postup transformace probíhal v družstvu podle zákona č. 42/1992 Sb. Zákon o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech. Svolali oprávněné osoby (tj. všichni ti, kteří měli v družstvu majetek, vnosy nebo kteří tu pracovali) na valnou hromadu. Na této hromadě, konající se 26. září 1992, ustanovili komisi, jež se skládala z oprávněných osob a ta připravila na základě podkladů družstva rozdělení majetku mezi oprávněné osoby s tím, že se stanovili majetkové podíly čistého jmění družstva dle zákona č. 42/1992 Sb. Pro vyrovnání běžela lhůta od 1. dne konání valné hromady. Jednotlivým lidem byly do rukou vystaveny majetkové listy, na nichž bylo sepsáno vše, co vložili do vlastnictví družstva nebo počet odpracovaných let v družstvu. Vnosy a odpracované roky byly převedeny na peněžní částky a ty byly družstvem vyplaceny.

Ti, co zůstali členy dále, byli vypořádáni dle stanov peněžním podílem. Členové, kteří vystoupili z družstva, byli vyrovnáni na základě vzájemné dohody majetkovým podílem, tj. traktory, stroji, zvířaty atd. Někteří na tuto dohodu nepřistoupili a museli být vyplaceni v penězích. Do dnešní doby bylo na vypořádání členů, kteří z družstva vystoupili, vynaloženo 100 mil. Kč. V současnosti stále řeší vyrovnání majetkové účasti.

Podle pana předsedy Houšky přinesla transformace rodinné problémy mezi vypořádanými lidmi. Vidí to v tom, že v zemědělství dříve pracovalo větší množství starší generace a ta po své smrti ne moc dobře rozdělila majetek mezi své děti. Družstvo vyřešilo problém s rozdělováním majetkových podílů i tím způsobem, že od lidí pronajalo majetek a platí jim za to nájemné. To se většině líbí. Nemusí se o něj starat a ještě k tomu dostanou peníze.

Transformace se projevila na hospodaření zemědělského družstva Skalka Lipí podle pana předsedy především v tom, že po roce 1990 se změnila struktura výroby. To spočívalo ve snížení živočišné výroby (došlo k úbytku hospodářských zvířat, tedy skotu

a prasat). V současné době je skot na 50 % a prasata na 40 % od roku 1990. Dalším projevem byl nástup nových technologií, díky němuž došlo k ubývání pracovních sil. Oproti roku 1990 jsou zaměstnanci na 50 %. Je vidět, že pokles je opravdu výrazný. Tím ale zároveň došlo ke zvýšení produktivity práce.

Podle slov pana předsedy jim pomohl stát a agrární politika ČR hlavně v oblasti poskytování dotací. Toto vše bylo následkem toho, že Česká republika vstoupila do Evropské unie. Tím, že zemědělská politika není taková, jaká má být, mohou na náš domácí trh členské země EU dovážet levné zboží. To se projevuje ve snižování stavu skotu (nyní je stav skotu na 50 % od roku 1990). Oproti tomu se zvýšila produkce řepky, která je dobrá na výrobu olejů, biopaliv atd. Zemědělské družstvo má $\frac{3}{4}$ přebytku obilí a tím, že ubývají stavy skotu, není ho čím spotřebovat a snaží se ho prodat na trhu. Problém je v tom, že cena za obilí na domácím trhu je velmi nízká a producentům se nevyplácí pěstovat. Panu Houškovi jsem položila otázku, zda se jim zvýšila konkurenceschopnost díky Společné zemědělské politice. Odpověděl mi, že před, ale i po roce 1990 jsme byli silní konkurenti členským zemím Evropské unie. České zemědělství produkovalo svoji výrobu na velkých celcích a mělo dobré technologie. Vstup do EU náš vzestup srazil na stupeň, který odpovídal úrovni zemědělství v původních členských zemích. Byla to snaha o to, aby české zemědělství nemohlo být velkým konkurentem těmto státům. Proto se naše konkurenceschopnost nezvýšila, spíš naopak poklesla.

Komparativní výhodu českého zemědělství po našem vstupu do EU vidí pan předseda ve srovnání s členskými zeměmi pan předseda v systému, který má naše zemědělství udržovat krajinu krásnou, ale nevyrábět žádnou produkci. Pro Evropskou unii je dobrý náš domácí otevřený trh v tom, že sem dováží zahraniční výrobky a naše zde nemají takovou šanci, protože jsou dražší. Z toho všeho tedy vyplývá, že žádnou výhodu po vstupu do EU nemáme. Je to spíše nevýhoda, která ochuzuje domácí zemědělství. Výhodou je snad jen poskytování dotací.

4.4.3 Luka, a. s.

Transformace v Jednotném zemědělském družstvu Luka nad Jihlavou probíhala v roce 1992 na základě už známých zákonů č. 42/1992 Sb. a zákona č. 229/1991 Sb. Podle paní Ing. Aleny Novákové to byla doba hektická a pro mnoho lidí nepochopitelná. JZD postupovalo dle pravidel uvedených v zákoně a vytvořilo transformační projekt. Tomuto projektu předcházelo vytvoření transformační rady, která byla složena ze zástupců všech zúčastněných skupin. Výkonný předseda, který v té době vedl družstvo, věci „bojkotoval“ a různé zájmové skupiny lobovaly za co nejefektivnější výhody. Nejsilnější byli členové družstva, kteří vlastnili pozemky v tehdejší JZD. Lidé, kteří v jednotném zemědělském družstvu pracovali od r. 1953, ale nikdy před znárodněním nevlastnili pozemky, byli znevýhodněni. I oni dostali za odpracovaný rok vyplacenou, prý směšnou, finanční částku. Naproti tomu, jak uvedla inženýrka Nováková, skupina s pozemky si vymohla vypořádání dle vyhlášky, tedy v částce na 1 ha.

V prosinci roku 1993 vzniklo na základě předchozích 2 transformačních schůzí Zemědělské družstvo Luka nad Jihlavou.

Po transformaci, i díky zastaralosti prvovýroby, nezájmu bývalého předsedy, nevyjednávání s odcházejícím členy za lepšími podmínkami a hlavně finančním ztrátám, nastalo pro družstvo nelehké období. Po odchodu bývalého předsedy se družstvu podařilo zastavit úbytek pozemků a tím samozřejmě i majetku. Poté došlo k vypořádávání oprávněných osob už za vedení nynější ředitelky. Z jejich poskytnutých informací byly těmto oprávněným osobám vyplaceny peněžní částky, zásoby, krmiva, hnojiva, zvířata (dojnice, vykrmená prasata, selata) a stroje. Nehmotný majetek byl rozdělen v případě nutnosti na základě dražeb. Logicky nelze vydat traktor, o který mělo zájem třeba 30 lidí. Odcházející členové byli vyplaceni v penězích dle obchodního i občanského zákoníku. Po vzájemné dohodě došlo v červenci 2004, ke dni vzniku akciové společnosti, na základě domluvy k odkoupení akcií.

V současnosti se jim podařilo kompletně vykrýt 99 % všech nároků oprávněných osob, a to nejen těch, kteří poté začali soukromě hospodařit. Vypořádání byli všichni, i když ne v plných částkách. Šlo tu především o vzájemnou domluvu.

Tomuto družstvu nastala další nelehká situace v tom, že se přihlásila část oprávněných osob k vymáhání podílu na transformační rezervě a požadují nesmyslné částky. Podle slov inženýrky Novákové se družstvo po celých 15 let nesoudilo, a teď má na krku několik žalob. Ke všem těm problémům, které si družstvo za celou dobu své působnosti zažilo, přibyla od finančního úřadu dodatečná daň za vydání majetku oprávněným osobám. Přes všechno prý postupovali podle pokynů a platných cenových výměrů Ministerstva financí ČR.

Na otázku, zda jim pomohl stát nebo agrární politika, mi Ing. Nováková odpověděla NE. Myslí si, že přístupové dohody pro Českou republiku byly vyjednány špatně a hlavně nevýhodně. Ceny jsou nevyrovnané a dotace dostávají ti, kteří nehospodaří kvalitně, zodpovědně anebo ti, co nic nevyrábějí.

Vstup ČR do Evropské unie měl pro zemědělské družstvo, spíše akciovou společnost, pozitivní i negativní dopady. Výhodu to mělo v získání dotací. Vzhledem k tomu, že uspěli v prvním kole a získali dotace na vše, jim to ve finanční krizi pomohlo. Proti tomu se zvýšila konkurenceschopnost a zhoršila se cenová politika v podstatě ve všech komoditách.

Zda se díky Společné zemědělské politice zvýšila jejich konkurenceschopnost, mi byla dána odpověď, že jejich podniku ano. Bohužel se to nedá říct o českém zemědělství. Podle Ing. Novákové to vše záleží na rozhodnutí vedoucích a na managementu podniku. Firma Luka, a. s. patří k VIP v Čechách.

4.4.4 ZEOS Kamenice, s.r.o.

Transformace probíhala v tomto družstvu, stejně jako v celé republice, v zákonných termínech podle zákona č. 229/1991 Sb., zákona č. 42/1992 Sb. a vládních nařízení č. 20/1992 Sb. Jednalo se o následující okruhy témat:

- zjištění oprávněných osob k majetkovým podílům
- zjištění a ověření individuální výměry sdružené zemědělské a lesní půdy
- vrácení lesních pozemků vlastníkům, jejich identifikace v lesních hospodářských plánech

- zpracování účetní závěrky k 30. 6. 1992 včetně auditu a následné zpracování transformačního projektu (TP) v předepsaném rozsahu s členěním čistého jmění družstva na restituční náhrady, majetkové podíly oprávněných osob a restituční rezervu
- schválení TP na valné hromadě oprávněných osob se změnou stanov stávajícího ZD na ZOD (zemědělské a obchodní družstvo) v souladu s ustanovením obchodního zákoníku, to znamená, zvláště hospodaření na sdružených pozemcích na základě nájemních smluv a sdružení hospodářských prostředků vložení členských podílů.

Následně po schválení TP valnou hromadou začalo vydávání majetku oprávněným osobám, které o něj požádaly a chtěly individuálně hospodařit. Týkalo se to asi 1/3 výměry zemědělské půdy družstva před transformací.

Na otázku, jak se vypořádali nebo vypořádávají s transformací, mi bylo řečeno, že zmíněný rozsah vydávání majetku způsobil neřešitelné problémy při nutnosti zachovat stejné nároky dvou skupin oprávněných osob. Tedy těch, které chtěly majetek vydat hned, a těch, které chtěly majetek dále ponechat jako svoje majetkové podíly v transformovaném ZOD. Celkový počet osob s majetkovými podíly byl asi 250, osob požadujících okamžité vydání asi 50, skutečně pracujících v té době asi 120. Tento rozpor byl ve své podstatě zakódován v transformačním zákoně a náhradové vyhlášce. Zákon byl konstruován jako restituční (fyzické vydávání jednotlivých věcí) a nebral v úvahu reálnou dělitelnost majetku. Majetek lze na 100 procent rozdělit na podíly, nikoliv fyzicky. Pro představu mi byl dán příklad efektu vaječné omelety a původních vajec. Při vypořádávání části oprávněných osob v takovém rozsahu jen dělitelným majetkem a pro zbytek oprávněných osob měl k dispozici jen nefunkční nedělitelný majetek (v konkrétním případě tohoto družstva byl podíl nemovitého majetku v budovách a stavbách přes 50 procent čistého jmění družstva).

Jaké následky měla transformace na činnost družstva? Řešením všech problémů bylo založení společnosti s. r. o., do které vložily oprávněné osoby, které chtěly pokračovat ve společné zemědělské výrobě, svoje vypořádané majetkové podíly a společnost s.r.o tak byla schopna pokračovat v zemědělské výrobě na cca 60 procentech původní výměry družstva. Z původních asi 700 ha vyčleněných pozemků k individuálnímu farmářskému hospodaření (asi 1/3 původní výměry družstva) je

individuálně třemi farmáři obhospodařováno asi 100 ha. Zbytek pozemků je pronajat zpět společnosti, protože jejich malé výměry 5 - 15 ha svoje vlastníky nemohly uživit. Původní ZOD prošlo likvidací a bylo vymazáno z OR .

Své členy vypořádali tímto způsobem. Část oprávněných osob s původně deklarovaným zájmem o farmářské hospodaření (dříve uvedených 50 z 250) byla plně vypořádána z dělitelného majetku a převážná část tohoto majetku byla jimi zpeněžena (zvířata, zásoby, stroje) bez provozování zemědělské výroby. Druhá část oprávněných osob přenechala svoje majetkové podíly smluvně společnosti s. r. o. formou postoupených pohledávek se splátkovým režimem na dvacet let nebo smluvní formou o tichém společenství.

Transformace se projevila na hospodaření družstva tak, že velký rozsah individuálního vypořádávání neumožnil existenci družstva v původním rozsahu. V zájmu zachování zemědělské výroby v katastrech původního ZOD bylo dosaženo shody oprávněných osob na řešení, o kterém jsem se už zmínila výše.

Na otázku, zda museli opustit nějakou výrobu nebo omezit činnost, mi byla dána odpověď, že došlo k liberalizaci cen v ČR. Díky zvýšenému podílu dotovaných potravin z původních 15 zemí EU nebo komodit obchodovaných za světové ceny, mělo za následek likvidaci chovu ovcí (dříve 15 procent ŽV), skončení produkce brambor a celkové snížení živočišné produkce o 1/3.

Reálnou pomoc státní politiky tomuto družstvu lze hodnotit jen v existenci PGRLF v oblasti garancí úvěrů a dotací části úroků. V 90.letech byla státní politika zaměřena zejména na podporu začínajících individuálních farmářů (nenávratné půjčky, různé dotace).

Poptala jsem se i na to, zda měl vstup ČR do Evropské unie nějaké dopady na činnost družstva. Povídali jsme si o EU a pan předseda mi dal souhrn vstupu do EU ve dvou rovinách.

a) V prvním období po uzavření přístupových smluv 1994 – 2003 došlo vlivem liberalizace cen vstupů a volnému tržnímu prostředí k enormnímu tlaku na efektivnost a k celkovému snížení rozsahu produkce o 20 až 30 procent. Je možné připomenout známý povzdech ministra zemědělství Josefa Luxe: „My jsme se Evropě otevřeli, ale Evropa se nám neotevřela“. Stát v tomto období neměl dostatek prostředků, a měl i jiné priority, alespoň na částečné vyrovnání ekonomických podmínek vůči evropským

zemím. Tomuto stavu se společnost s.r.o snažila čelit specializací výroby a produktivitou práce. V rostlinné výrobě se zaměřila na pěstování obilovin, řepky a trav na semeno, v živočišné výrobě specializací na produkci mléka vybudováním farmy dojnic a pastevní chov masného skotu .

V roce 1994 zajišťoval jeden pracovník obdělávání 16 ha zemědělské půdy a objem produkce ve výši 240 tisíc Kč, v roce 2004 jeden pracovník zajišťoval obdělání 45 ha z. p. a objem produkce ve výši 740 tisíc Kč ve srovnatelných cenách. Udržitelné hospodaření v tomto období bylo zajišťováno i za cenu nízkých mzdových nákladů, omezení nutné údržby a realizací nutných strukturálních investic i za cenu zvýšeného úvěrového zatížení.

b) Vstup do EU v roce 2004 se projevil částečně pozitivně v objemu dotačních prostředků, a to jak přímých plateb z EU, tak národních podpor. V přepočtu na 1 ha šlo o zvýšení z 2000 Kč na 4200 Kč, což umožnilo začít konsolidovat finanční toky. Přesto fakt, že srovnatelné podpory proti původním 15 zemím začínaly na padesáti procentech s ročním možným navyšováním po pěti procentech až do roku 2013, ponechává těmto zemím stále podstatnou konkurenční výhodu.

Na závěr mi pan předseda sdělil jeho osobní názor na průběh transformace a zemědělskou politiku v období let 1990 – 2004. Upřednostnění restitučního hlediska znamenalo podle něj zbytečné snížení rozsahu zemědělské produkce, postavilo proti sobě z hlediska zájmu dvě formy vlastnictví zemědělského majetku (doposud stále přetrvávajících rozporů v zájmech a orientaci profesních organizací zemědělců). Nenaplnil se politický předpoklad, že základní formou zemědělské výroby se stane individuální farmářský způsob a jen tento způsob může zajistit nejefektivnější způsob hospodaření na půdě. Z ekonomického hlediska se jedná o promarněnou příležitost ke zvýšení konkurenceschopnosti celé výrobní vertikály (výroba, zpracování, odbyt), a to odtržením zpracovatelských a obchodních organizací od prvovýroby do kuponové privatizace. Jedním z důsledků je i dnešní slabá pozice zpracovatelů vůči obchodním řetězcům a přenášení cenového tlaku až na prvovýrobu.

4.4.5 Samostatně hospodařící zemědělci

Některá družstva vznikla až po roce 1992 a jich se tedy transformace úplně netýkala. Nebo vůbec družstva nevznikala, ale lidé začali soukromě hospodařit s využitím jiné formy podnikání, nejčastěji jako „samostatně hospodařící rolníci“. Podle informací od pana Vladimíra Tomšíka, soukromého zemědělce, nebylo v Horních Dubenkách JZD, ale Státní statek Třešť, hospodářství Jihlava, provoz Horní Dubenky. Pan Tomšík jako soukromý zemědělec spolu se svým otcem, který začal soukromě hospodařit, odkoupil od lidí jejich restituční nároky, neboli náhrady za živý a mrtvý inventář jako bylo osivo, stelivo a krmivo popřípadě náhrady za znehodnocení budov. Tyto restituce v hodnotě cca. 1, 5 mil. Kč lidem zaplatil do 6 let od podepsání smlouvy, která byla podepsaná s jednotlivci v roce 1994.

Vstup České republiky do Evropské unie měl na podnikání tohoto soukromého zemědělce obrovský vliv. Z pozitivní stránky sem můžeme zařadit to, že dostává vyšší dotace, v nichž má jistotu přísunu peněz do podnikání (cca. 40 % z jeho příjmů). Z negativního pohledu jsou to přísnější podmínky (ty jsou dány tím, že získává vyšší dotace), kterým musel přizpůsobit kvóty a celkové podnikání. Obhospodařovanou výměru zemědělské půdy snižuje a tím zvyšuje plochy zatravňováním a zalesňováním. Společný agrární trh v EU má vliv i na výkupní ceny jeho produktů.

O agrární politice a její činnosti moc informací nemá. Sdělil pouze to, že u dotačních programů z Programu rozvoje venkova dochází k neustálým změnám. Jak sám řekl: „Systém nakup a zaplat, a potom možná něco dostaneš, pokud splníš vše, co po tobě chci, je špatný.“.

4.5 Současná podpora zemědělství

Dotace a podpora zemědělství jsou stále velmi významné. Po vstupu do Evropské unie výše celkových podpor do zemědělství roste. Objem výdajů na podporu agrárního sektoru v tomto období vzrostl o 57 %, přičemž roční podpory pro samotné zemědělství se zvýšily téměř o 80 % [14]. Dotázaní zemědělci se však domnívají, že

podpora českého trhu je absolutně nedostačující. Místo aby byla zaplacená produkce českých výrobců, je podporován nebo spíše není nikterak omezen dovoz zahraničního, často méně kvalitního a samozřejmě pro spotřebitele i levnějšího zboží. Spotřebitelé pak přirozeně spíše sáhnou po levnějším, hlavně v době krize, kdy jsou domácnosti ještě citlivější na cenu, než tomu bylo v předchozím období. Kvalita je méně významným kritériem.

Oblasti týkající se zemědělství, lesnictví a rozvoje venkova jsou financovány prostřednictvím Programu rozvoje venkova financovaného z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD). Garantem dotací v těchto oblastech (národní i evropské dotace) je Ministerstvo zemědělství ve spolupráci se Státním zemědělským intervenčním fondem.

Mezi základní dotační nástroje v České republice patří přímé platby, které jsou poskytovány na dorovnání jednotné platby na plochu na úroveň starých členských států Evropské unie. (Čeští zemědělci začínali v roce 2004 na 25 procentech úrovně přímých plateb starých členských zemí. Plné výše plateb dojednaných v předvstupních smlouvách by měli tuzemští farmáři dosáhnout v roce 2013.) Žádost o tuto dotaci mohou žadatelé podat každoročně do 15. 5. příslušného roku.

Dalším, pro zemědělství významným, nástrojem je Program rozvoje venkova ČR. Je to evropský zdroj finančních prostředků, které jsou částečně poskytované Českou republikou.

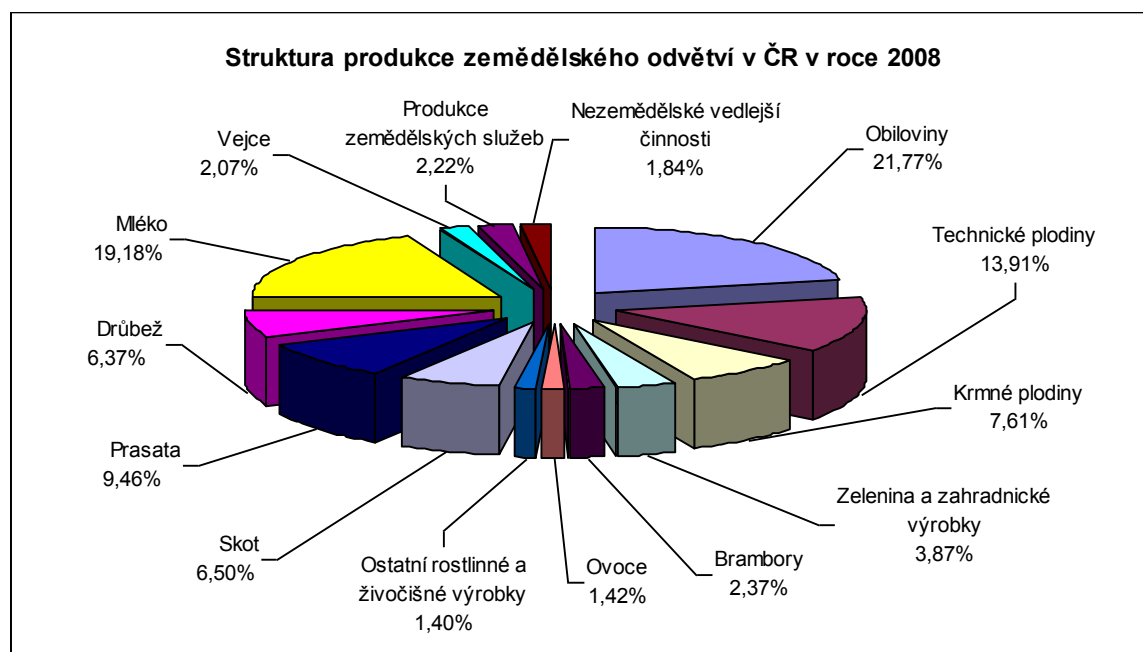
4.6 Stav zemědělské produkce ČR

Český statistický úřad zveřejnil v únoru letošního roku hospodářské výsledky zemědělství, z nichž můžeme sami porovnat, že znamenaly prudký pokles ve výrobě i celkově v odvětví.

Podle předběžných výsledků z Českého statistického úřadu se loňská zemědělská produkce v ČR snížila ve srovnání s rokem předcházejícím o 18,06 % na 97,38 miliardy korun. Je to nejslabší výsledek od vstupu ČR do Evropské unie v roce 2004.

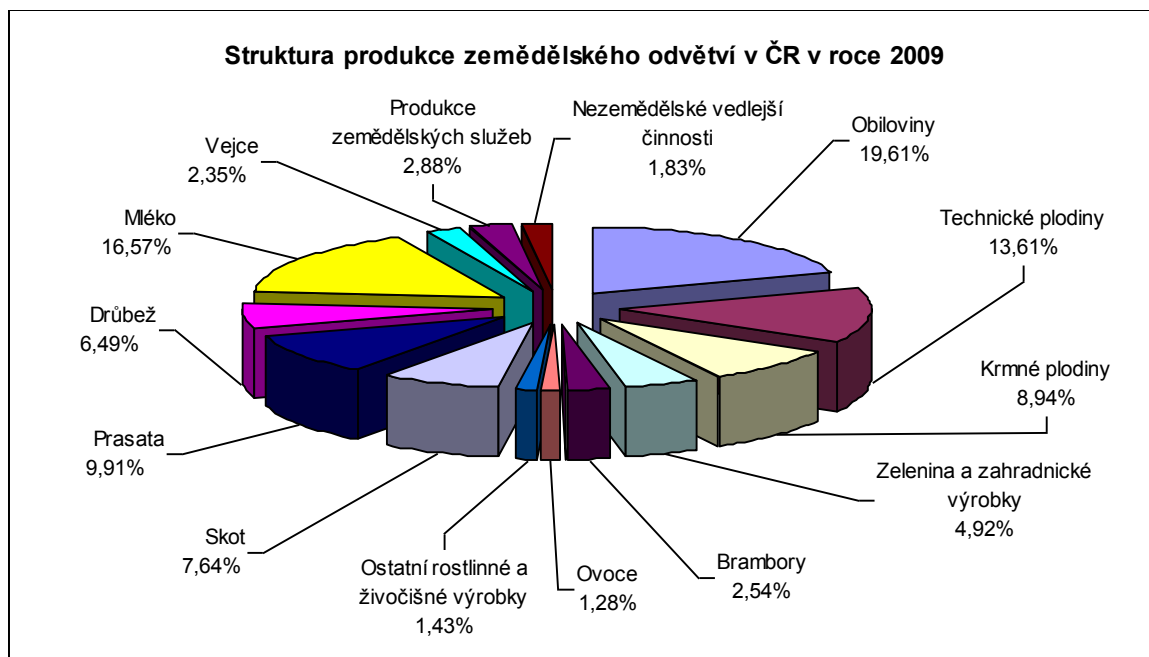
Podle Jiřího Hrbka zapříčinili propady produkce prudké meziroční snížení cen placených zemědělským prvovýrobcům. Český statistický úřad uvedl údaje o stavu zemědělství. Hodnoty produkce obilovin klesly o 27,75 % na 19,1 mld. Kč. Z čehož vyplývá i to, co řekl pan předseda Houška, že poklesem počtu prasat není možné zpracovat všechno obilí a ceny na trhu jsou velmi nízké. Proto zemědělci omezují výrobu. Na obrázcích 1 a 2 je názorně vidět, jak se během jednoho roku snížila produkce obilovin a k jakým změnám docházelo v ostatních komoditách zemědělského odvětví.

Obrázek 1

Zdroj: Český statistický úřad, 2008

Obrázek 2

Zdroj: Český statistický úřad, 2009

4.7 Diskuze

1. Jak probíhala transformace?

Ve všech družstvech bylo hlavním úkolem se vypořádat se členy a vyplacením transformačních podílů. Většina družstev se s tímto problémem vypořádala dle zákona č. 42/1992 Sb., o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků družstev. Docházelo k vzájemným domluvám mezi jednotlivými družstvy a členy, kteří požádali o vyrovnání.

Přednost dávala družstva těm, kteří chtěli dále soukromě hospodařit, ti měli i ze zákona 90 denní lhůtu k vypořádání, a s ostatními se vyrovnávali nejdříve po 7 letech.

Druhým způsobem bylo vyhnutí se transformace a to tak, že ta družstva, která věděla, že by vypořádání nepřežila, šla do likvidace. Zde došlo k vypočítání podílů, byla zvolena komise a ta určovala, v jakém pořadí a v jaké hodnotě se bude majetek rozdělovat.

V roce 2009 byla poslední možnost, kdy lidé mohli požádat o vyrovnání transformačních podílů. Vloni skončila promlčecí lhůta dle transformačního zákona.

2. Pomáhala družstvům během transformace agrární politika České republiky?

Agrární politika pomohla družstvům pouze z hlediska poskytování dotací. Jinou výhodu jednotlivé podniky v pomoci nevidí.

3. Jak se změnilo české zemědělství po vstupu České republiky do Evropské unie?

Česká republika vstoupila do EU 1. května 2004. V této době vstoupilo do společenství dalších 9 zemí.

Před vstupem do EU jsme byli silnými konkurenty z toho hlediska, že české zemědělství bylo soběstačné a dokázalo vyprodukovat tolik, kolik bylo spotřebováno. Do současné doby jsme jeden ze států, který má velké plochy půdy. Problémem je to, že EU se snaží dosáhnout v České republice většího množství zatravněné půdy a omezit výměru orné.

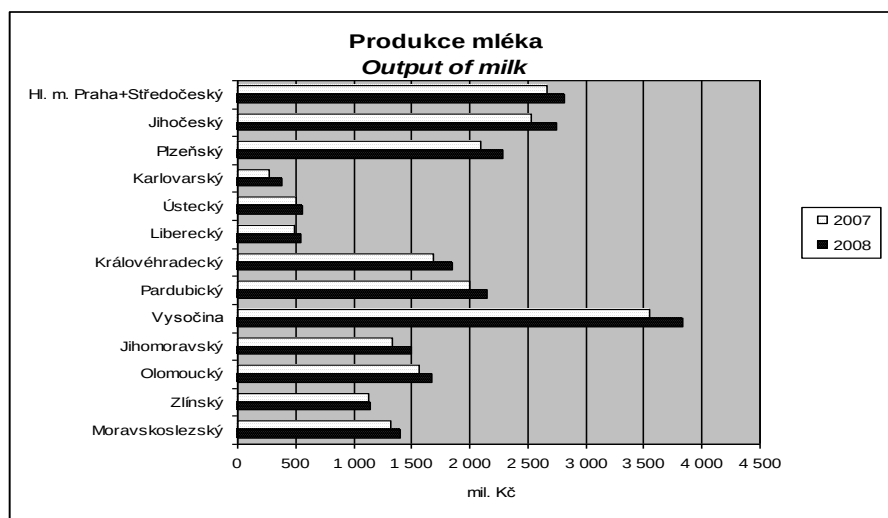
K dalším změnám došlo v cenové politice ve všech komoditách. Současné zemědělství se potýká například s aktuálním vývojem ceny mléka. V České republice je výkupní cena velmi nízká. Většina zemědělců prodává mléko hluboko pod své výrobní náklady a s českými mlékárnami se nemohou domluvit na kompromisních cenách. Některá družstva našla, pro ČR ne příliš dobré řešení, nákupčí mléka v zahraničí. Tyto firmy nabízejí za mléko vyšší částky než tomu je na našem domácím trhu. Samozřejmě pro Českou republiku není zrovna výhodná pozice, protože naše kvalitní suroviny putují do zahraničí a zpět k nám se dostávají volným dovozem mléčných výrobků.

Příhodným příkladem může být situace u producentů mléka sdružených v Mlékařském a hospodářském družstvu JIH, které je významným dodavatelem mléka ke zpracování. Svoji produkci dodávalo mlékárně Madeta, s kterou se bohužel nedomluvili na cenách za mléko pro delší období. V současné době družstvo dodává většinu své produkce do zahraničí, kde se svými obchodními partnery uzavřelo výhodnější smlouvu o výkupních cenách.

Ve statistikách ČSÚ bylo zjištěno, že výroba mléka poklesla o 29,52 % na 16,13 mld. Kč. Dotace do zemědělství se zvýšily o 16,26 %, absolutně o 4,8 mld. Kč. Vidíme, že zemědělská produkce se ve všech komoditách snižuje, ale žádosti a vyplácení dotací se zvyšují.

Dle údajů z Ministerstva zemědělství ČR bylo v únoru letošního roku dováženo do mlékárenských podniků 171 538 tis. litrů mléka od tuzemských výrobců. V porovnání s lednem 2010 je celkový nákup nižší. Ze zahraničí bylo k výrobě mléčných výrobků nakoupeno 1 633 tis. litrů mléka. Není to mnoho, ale díky výkupním cenám nemají mlékárny dostatek tuzemských dodavatelů. Na obrázku 3 můžeme vidět, že největší producenti mléka jsou z Vysočiny.

Obrázek 3

Zdroj: Český statistický úřad, 2010

5 ZÁVĚR

Transformace v českém zemědělství znamenala pro všechna družstva velmi tvrdý zásah do jejich činnosti, který má nelehké trvání i v současné době. Mnohá z nich zátěž toho, že musela vyrovnávat své členy nejen nemovitým a movitým majetkem, ale i formou peněžních náhrad, neunesla a zkrachovala.

Na základě poskytnutých údajů mohu konstatovat, že transformace probíhala podle zákona č. 42/1992 Sb. a podniky se s ní nevypořádávali snadno. Majetek rozdělovali dle § 17 tohoto zákona. Tedy dle podílů půdy, které družstvo užívalo, podle hodnoty majetku převzatého družstvem v cenách platných ke dni účinnosti zákona č. 229/1991 Sb. a také dle odpracovaných let v družstvu.

Podniky po transformaci omezovali svoji produkci a to především v živočišné výrobě. Snižoval se stav hospodářských zvířat, a to skotu a prasat. Poklesla také produkce brambor a obilí.

K vyrovnávání členů docházelo i tím, že jim podniky převáděly majetek. Šlo především o hmotný majetek, tedy traktory, stroje a naturální dávky. Negativním vlivem také bylo vyplácení peněžních částek, které nebyly zrovna nízké. Některé podniky s tím mají problémy i nadále. Souvisí s tím nesprávné ocenění majetku, který byl v účetních cenách a nepřevodl se na reálnou hodnotu. V době, kdy družstva vznikala, byla hodnota vneseného majetku (např. skotu, strojů, budov atd.) nižší, než v době transformace. Díky přeceňování majetku v 90. letech docházelo k problémům v hospodaření jednotlivých podniků. Vzhledem k těmto cenovým rozdílům to vedlo v mnoha případech k zániku družstev.

Ta, která se udržela a jsou schopna hospodařit, se potýkají především s cenovými výkyvy v jednotlivých komoditách. Jak jsem již uvedla, došlo k poklesu produkce obilovin z důvodu snížení stavu hospodářských zvířat a také výkupních cen. Obiloviny jsou neproduktivní surovina. Zvyšuje se nyní pěstování olejnin. V současné době je také velkým problémem nedostatek pracovní síly. V zemědělství pracují většinou starší lidé. S přibývajícím věkem se u nich snižuje produktivita a je zapotřebí více pracovních sil. Mladé lidi tato sféra neláká, z důvodu nízké mzdy, mnoho

stráveného času v zaměstnání a náročné práce. Každý by chtěl odpracovat svých max. 12 hodin a mít volné víkendy. Bohužel v zemědělství toto není možné.

Dlouhodobým problémem českého zemědělství po revolučním období je absence koncepční, dlouhodobé agrární politiky. Jak mi uvedla jednotlivá družstva, zemědělská politika pomáhala po období, kdy došlo k transformaci pouze v poskytování dotací. Toto vše vedlo k tomu, že Česká republika vstoupila do Evropské unie. Za negativum můžeme považovat především otevřenost našeho trhu v rámci EU. Tím se k nám dostává levnější zboží z členských zemí.

Pokud bych měla vše shrnout, transformace vedla k tomu, že mnoho zemědělských družstev zkrachovalo. Došlo k velkým problémům s vyrovnáváním transformačních podílů. Část byla už vyplacena, ale i nyní existuje řada nevypořádaných členů. Během transformace vznikly akciové společnosti nebo jiné právní formy obchodních společností. Ty se snaží podnikat v zemědělské sféře jak nejlépe umějí.

Ze získaných informací vyplývá, že konkurenceschopnost českého zemědělství se díky Společné zemědělské politice nezvýšila. Pokud ano, tak pouze v jednotlivých družstvech nebo obchodních společnostech, nikoliv v celém sektoru.

Evropská unie se snaží naší konkurenceschopnost držet na „uzdě“. Na základě rozhovorů s představiteli jednotlivých družstev se domnívám, že bychom byli silnými konkurenty, ale díky našemu vstupu do EU se vše změnilo. Z některých pohledů se dá říct, že ostatní členské země jsou v zemědělské produkci na lepší úrovni než Česká republika. Není tomu tak. U nás existují nejpřísnější normy, nepoužívá se v našem zemědělství tolik chemických prostředků, ale i přesto domácí trh umožňuje velký rozsah dovozu potravin ze zahraničí.

6 SUMMARY

In the present thesis I dealt with the Impact of the Agricultural Co-operatives' Transformation on the Competitiveness of the Czech Agriculture. It was my objective to evaluate the process of this transformation. It results from the information provided by individual managers of agricultural co-operatives that in all cases, the transformation was performed in compliance with the Act No. 42/1992 Sb. (of the Code), Regulating Property Relations and Settlement of Property Claims in Agricultural Co-operatives. The property was allocated according to land shares that were used by the co-operative, and further according to the value of the property, that was taken over by the co-operative, at prices valid on the effective date of the Act No. 229/1992 Sb. (of the Code), or according to the length of service.

My next task in this thesis was to consider the influence of the Czech agrarian policy upon the transformation process. According to the information furnished by managers of the agricultural co-operatives, the Czech agrarian policy is not very helpful. The only state aid they get are agricultural production subsidies.

The Czech Republic joined the European Union on 1st May 2004. It was a crucial step that influenced the competitiveness of the Czech agriculture. According to the opinion of co-operatives' managers, our competitiveness decreased after we joined the EU. However, the competitiveness of any co-operative is not so much about the EU membership, but about managerial skills of individual co-operatives' managers. Our situation was much better prior to our accession to the European Union in this respect.

The Czech farming has mainly one comparative advantage, namely large areas of land under cultivation that are not available in other EU member states. It seems that they are even attempting to destroy this comparative advantage of the Czech farming. Though the Czech farmers are granted subsidies from the European Union, in general, the EU membership brings disadvantages rather than benefits.

The transformation process was great challenge and we all have very subjective view of it. We cannot say that it was extremely difficult or easy. Every agricultural co-operative experienced a different development and every individual holds a different opinion on it.

7 POUŽITÁ LITERATURA

- [1] SLIMÁK, P. a kol., *Zákon o zemědělském družstevnictví a jeho výklad*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1989. 245 s. ISBN 80-209-0063-2.
- [2] Zákon č. 90/1988 Sb. Zákon o zemědělském družstevnictví
- [3] Zákon č. 122/1975 Sb. Zákon o zemědělském družstevnictví
- [4] Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, hlava II, § 221 – 260
- [5] VLADYKA, J. *Obec DRUHANOV. Historie obce. Kap. 12 Historie zemědělského družstva*. [online] [cit. 14. 3. 2009]. Dostupné z WWW: <<http://druhanov.sweb.cz/jzd.htm>>
- [6] NĚMCOVÁ, L. a kol. *Vybrané kapitoly z českého družstevnictví*. Praha: Družstevní asociace ČR, 2001. 166 s. ISBN 80-238-7912-X.
- [7] BÍČÍK, I., JANČÁK, V., *Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990*. Praha: Přírodovědecká fakulta UK, 2005. 103 s. ISBN 80-86561-19-4.
- [8] Zákon č. 42/1992 Sb. Zákon o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech
- [9] Český statistický úřad VYSOČINA. *Životní prostředí. Zemědělství*. [online] © ČSÚ – Jihlava, 2010, [zveřejněno 27. 12. 2005]. Dostupné z WW: <[http://www.czso.cz/xj/edicniplan.nsf/t/DD0045BAB5/\\$File/Zem.pdf](http://www.czso.cz/xj/edicniplan.nsf/t/DD0045BAB5/$File/Zem.pdf)>
- [10] DOUCHA, T. a kol. *Vývoj agrárního sektoru ČR v období 1989 – 1997*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 1998. 54 s. ISBN 80-85898-75-6.
- [11] HLUBUČKOVÁ, J. *Koncepce agrární politiky ČR pro období po vstupu do EU (2004 – 2013)*. ÚZPI 26. 1. 2004 [online] © 2004 [cit. 26. 8. 2009]. Dostupné z WWW: <<http://www.agroenvi.cz/default.asp?ch=131&typ=1&val=22685&ids=1424>>
- [12] <http://www.businessinfo.cz>
- [13] <http://www.eu2009.cz>
- [14] BODOKOVÁ, S. České zemědělství pět let po vstupu ČR do EU a jeho výhledy po roce 2013. [online] *Server Ekologické zemědělství*, ÚZPI 5. 11. 2009. [cit. 2010-04-02]. Dostupné z WWW: <http://www.agronavigator.cz/ekozem/default.asp?ch=24&typ=1&val=95944&ids=0>
- [15] Český statistický úřad. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz>>